
Jsou německé univerzity opravdu autonomní?

Jsou německé univerzity opravdu autonomní?

Do současných debat o akademické, finanční a personální autonomii univerzit, které probíhají v řadě zemí Evropy, se zapojila Nadace Hannse Martina Schleyera, Heinze Nixdorfa spolu s [Goetheho univerzitou](#) ve Frankfurtu nad Mohanem. Na univerzitě ve Frankfurtu nad Mohanem uspořádala 28. listopadu 2013 vysokoškolské sympozium „[Jak vypadá úspěšný model autonomní univerzity?](#)“. I přes odlišné podmínky vysokého školství v SRN je řada zachycených diskusních témat poučná i pro nás.

Osamostatňování univerzit

Desetiletí reforem univerzit vedlo v Německu k rozdělení vysokého školství orientovaného na praxi a na vědu. Zejména přibylo odborných vysokých škol (Fachhochschulen), jejichž absolventi by měli mít do budoucna možnost získat doktorát na univerzitě, jak zdůraznil Horst Nasko, předseda představenstva Nadace Heinze Nixdorfa. Většina panelistů se shodla, že státní i zemské financování je nezbytné, zejména v době, kdy výuka jednoho studenta stojí 9000–50 000 eur za celou dobu studia. Reformy vysokých škol v Německu a jejich směřování k vyšší autonomii zůstaly podle mluvčích sympozia zatím na půli cesty. „**Univerzity v Německu jsou drahé, ale jejich výkonnost je střední,**“ řekl rektor Goetheho univerzity Werner Müller-Esterl. Podle jeho názoru přetrvávají tendence ke státnímu intervencionismu s neblahými důsledky, zejména co se týká diferenciacie univerzit. Někteří účastníci panelu dokonce přímo hovořili o nutnosti nově formulovat vztah státu a univerzit.

[Evropská asociace univerzit](#) (European University Association), která sdružuje 850 vysokých škol ze 47 zemí a podporuje školy ve směřování k autonomii, zdůrazňuje právo univerzit na rozhodování, podnikání, výběr vedení, jmenování a odvolávání špičkových funkcionářů a právo na finanční samostatnost. Na německých univerzitách jsou však výsledky tohoto směřování sporné, jak zdůraznil generální sekretář Nadace Volkswagen Wilhelm Krull. „U většiny německých univerzit se stát do jejich rozhodování stále vměšuje,“ řekl. Zájem této a podobných nadací je samozřejmě to, aby firemní projekty na půdě univerzit probíhaly co možná bez státní regulace. Krull také zdůraznil, že německé vysoké školy jsou příliš vázány na chudý stát a ignorují bohatou společnost. To je podle jeho názoru nutné změnit. Kritický tón vůči německým univerzitám Krull podepřel dalšími příklady, nicméně díky predikátu excelence je možnost srovnat německé univerzity ta tam, což je podle jeho názoru správný vývoj.

Na druhé straně někteří vystupující zmiňovali, že mnohé německé univerzity nejsou na autonomii vůbec zralé. Prezident Technické univerzity v Mnichově Wolfgang A. Herrmann kritizoval příliš silný příliv studentů do humanitních oborů. „Potřebujeme schopné studenty technických oborů, potřebujeme odpovědné inženýry, nikoli lidi, kteří povedou nekonečné diskuse,“ řekl. V každém případě musí být podle jeho názoru zvýšena konkurence mezi univerzitami. „**Univerzita není sociální zařízení,**“ zdůraznil. Herrmann také podtrhl některá negativa nadačních univerzit (Frankfurt, Göttingen). „Nadace to mívají těžší s fundraisingem,“ dodal. Podle jeho názoru mnohdy chybí kulturní identita univerzity. Ta spočívá nejen v tradici, ale také například v loajalitě učitelů a v identifikaci se školou. Problémem je podle něj i to, že existuje příliš málo dobrých správců univerzit. Stále údajně převažují učitelé, kteří umějí dobře přednášet a psát knihy, ale chybějí ti, kdo dovedou univerzitu vyprofilovat. Dalším problémem je, že příslušní pracovníci ministerstev nemají dostatečné kompetence ke skutečné kontrole univerzit.

Požadavek autonomie univerzity by měl podle Herrmannova názoru vzniknout ze zdola, konsenzuálně mezi učiteli a studenty. „Studenti by se těchto diskusí také měli zúčastňovat, ale bez rozhodovacího práva,“ řekl. Bývalá ministryně Hessenska pro vědu a umění Ruth Wagner zaujala skeptičtější pozici. Řekla, že samostatnost univerzity má i své stinné stránky – například odpovědnost za hospodaření a za kvalitu výuky. „**Dobrá univerzita musí mít nejen vědeckou, ale i ekonomickou kompetenci. Svoboda univerzity znamená také odpovědnost za kvalitu,**“ řekla. Dobrým příkladem by mohla být Technická univerzita v Darmstadtu nebo řada univerzit v Severním Porýní-Vestfálsku. Naopak mnohé německé vysoké školy se musejí připravit na to, že autonomie jim přinese velké problémy, nebo dokonce konec existence. K autonomii podle Wagner patří také možnost plánovat v prostředí politické kontinuity. Ta je však v dobách politické nestability ohrožena.

Nové formy financování

Pro některé účastníky panelu byla problémem i proporce soukromých prostředků v rozpočtu. „**Vědecké bádání, které rozvíjí ta nebo ona vysoká škola, nesmí být závislé ani na soukromém podnikání, ani jen na státu,**“ řekl předseda nadace Charité Berlin Jürgen Zöllner. V systému vědecké činnosti jde podle jeho názoru především o kreativitu, kterou nelze regulovat, nařídit ani direktivně určit. Problémem podle něj není autonomie, ale odpovědnost státu vůči vzdělání a vědě. „Pokud chce větší počet studentů studovat například informatiku místo matematiky, je třeba okamžitě tento obor rozšířit,“ řekl Zöllner.

„Autonomie neznamená uzavřenost systému, má i společenské efekty a cíle,“ zdůraznil předseda vědecké rady z Kolína nad Rýnem a profesor na RWTH Čáchy Wolfgang Marquardt. Ke změnám v současné době patří i to, že základní a aplikovaný výzkum probíhají nikoli návazně za sebou, ale paralelně. To podporuje autonomii vysokých škol. Pro regionální a menší univerzity je však autonomie stále jen hudbou budoucnosti. Menší školy zůstávají mnohem více závislé na státních prostředcích než dvacíťka velkých německých výzkumných univerzit. „K autonomii se budeme muset napřed propracovat. Na naší univerzitě má autonomie své hranice,“ řekla kancléřka univerzity v Pasově Andrea Bør. Z následující diskuse vyplynulo, že k autonomii nemůže být nikdo nucen, ale že i menší školy si mohou vypracovat unikátní profil a například pěstovat obory, které jiné vysoké školy nemají. „**Pověst univerzity je důležitější než peníze,**“ uzavřel debatu Zöllner.

Sympozium se zabývalo i tím, proč jsou německé univerzity se Severního Porýní-Vestfálska ekonomicky i jinak úspěšné a proč si mnohé další univerzity nemohou dovolit získat téměř polovinu prostředků do rozpočtu z externích zdrojů. V Německu stále existují univerzity, které jsou zcela závislé na státu. Jejich fungování by podle panelistů měla spíše kontrolovat občanská společnost a různé občanské iniciativy. Univerzitám škodí poručnickování politiků, ovzduší nedůvěry a potlačování vědecké kultury, stejně jako snaha o takzvanou excelenci za každou cenu. Německé univerzity podle mluvčích symposia zatím dostatečně nereagovaly na to, že na mnohých z nich studuje víc než stovka různých národností. Mluvílo se i o doplňkových formách fundraisingu, konkrétně o crowdfundingu, který se stal úspěšným zdrojem financí pro umělce. Celkově však byly cítit obavy, jak se bude autonomii dařit dál, a také obavy ze změn vyplynuvších z již provedených reforem a z nových forem státního intervencionismu. Hovořilo se o nebezpečí, že stát by teoreticky mohl univerzitám odebírat částky, které si samy nahospodaří svou podnikatelskou činností. Mezi témata tvořící každodenní problematiku autonomie patřila stále nevyřešená otázka, kdo může zbavit absolventy univerzit akademického titulu v případě plagování nebo kdo má rozhodovat o výšce poplatků za studium. Přízrak „roll back“ byl v očích mnoha mluvčích příliš silný, než aby ho bylo možno přehlédnout.

Goetheho univerzita

V roce 2008 se [Goetheho univerzita](#) (GU) rozhodnutím akademického senátu opět stala takzvanou veřejnou nadační univerzitou. Nadační univerzity zřízené podle veřejného práva nejsou obvykle vystaveny tolika politickým tlakům jako státní univerzity, ale jejich status není zatím úplně jasný, aspoň podle některých státních orgánů, které nadační model čas od času podrobují kritice. Na rozdíl od státních nebo soukromých univerzit nadační univerzita lépe získává rozmanité finanční prostředky včetně privátních a má větší autonomii v rozhodování. Přestože všechny německé univerzity si stěžují na úbytek veřejných prostředků, čísla týkající se Goetheho univerzity jsou působivá: rozpočet univerzity činí 539 milionů eur ročně, z toho 62 procent tvoří příspěvek od spolkové vlády – jde přibližně o 358 milionů eur. Součástí příjmové strany rozpočtu jsou také externí prostředky ve výši 162,5 milionů eur a dary soukromých osob ve výši 11,7 milionů eur (obojí dohromady představuje zhruba 30 procent rozpočtu). Nadační kapitál tvoří cca 160 milionů eur a počítá se s jeho výrazným navýšením. Podle názoru prezidenta univerzity Wernera Müllera-Esterla by však nadační prostředky musely činit přibližně deset miliard eur, aby univerzita byla úplně samostatná.

Goetheho univerzita spolupracuje se šesti výzkumnými ústavu, včetně ústavu Maxe Plancka. Do sítě strategického přátelství v mezinárodním rámci patří kromě šesti dalších také Univerzita Karlova v Praze. Na toto strategické partnerství GU získává prostředky ve výši 1 milion eur na dobu čtyř let.

Goetheho univerzita se třemi vědními obory (v přírodních a technických disciplínách) podílí na tzv. iniciativě excelence (Exzellenzinitiative). Částka na podporu těchto tří oborů představuje 75 milionů eur ročně. Excelentní (špičkové) univerzity (respektive některé jejich katedry s tímto přívlaskem) se v Německu rozvíjejí už několik let na základě iniciativy spolkové vlády a jednotlivých spolkových zemí. Dosavadní výsledky tohoto rozdělení univerzit jsou podle vystupujících na sympoziu většinou kladné. I přes některá negativa jde prý v zásadě o správnou tendenci.